

РЕЦЕНЗИЯ

От: *проф. д-р Али Али Вейсел; катедра „Счетоводство и одит“, Висше училище по застраховане и финанси – София, професионално направление 3.8. „Икономика“ (Счетоводство, одит и анализ).*

Относно: конкурс за **доцент** по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (вътрешен контрол и вътрешен одит)“ в Университета за национално и световно стопанство (УНСС).

1. Информация за конкурса

Конкурсът е обявен в Държавен вестник, бр. 98 от 09.12.2022 г. за нуждите на катедра „Финансов контрол“ към факултет „Финансово-счетоводен“ при УНСС, съгласно решение на Академичния съвет № 9/30.11.2022 г. Участвам в състава на научното жури съгласно Заповед № 262/08.02.2023 г. на Заместник-ректора по научноизследователска дейност и международно сътрудничество на УНСС.

2. Информация за кандидатите в конкурса

За участие в обявения конкурс са подадени документи от един кандидат – гл. ас. д-р Валерия Динева от УНСС.

Д-р Динева е магистър по икономика от ВИИ „Карл Маркс“ (УНСС) от 1984 г. Защитила е дисертационен труд на тема „Методологически проблеми на вътрешния одит в застраховането“ в УНСС през 2013 г. От 2014 г. преподава в УНСС. Притежава

международен сертификат за управление на риска и контрол на информационните системи (CRISC) и сертификат „Вътрешен одитор в публичния сектор“ по Закона за вътрешния одит в публичния сектор

Има богат практически опит в областта на контрола и одита. Работила е като: научен сътрудник в Института по градски транспорт (1984 - 1988) и в Института по маркетинг (1988 - 1993); ревизор в Банка Биохим (1993 - 1994) и Интернешънъл Асет Банк (1994 - 1995); директор на банков клон в Интернешънъл Асет Банк; ръководител на специализирана служба по вътрешен контрол (вътрешен одит) в Интернешънъл Асет Банк; главен вътрешен одитор в Министерството на финансите (2006 - 2008); експерт и вътрешен одитор в Алфа Банк (2008 - 2010); ръководител на вътрешния одит в Застрахователна компания „Олимпик“ – клон България (2012 - 2013); бизнес консултант в ММ Интернешънъл Мениджмънт Консултинг (от 2013).

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

3.1. Изпълнение на количествените изисквания

От представената *Карта за изпълнение на количествените изисквания за заемане на академична длъжност „доцент“ в УНСС* от кандидата гл. ас. д-р Валерия Динева може да се направи обоснован извод, че тя изпълнява изискванията на *Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ)* и *Правилника за прилагането му*: има придобита образователна и научна степен „доктор“; заемала е академична длъжност „асистент“ или „главен асистент“ не по-малко от две години; публикувала е монографичен труд, който не повтаря представените трудове за получаване на образователната и научна степен „доктор“; изпълнила е минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3, съответно на изискванията по чл. 2б, ал. 5 от ЗРАСРБ; няма доказано по законоустановения ред плагиатство или недостоверност на представените научни данни в научните трудове.

При минимален праг от 400 точки, съгласно *Правилника за прилагане на ЗРАСРБ*, д-р Динева има 673 точки. Те са разпределени както следва:

Група от показатели	Нац. мин. изискв. за „доцент“	Точки на гл. ас. д-р Динева
А	50	50
Б	-	-
В	100	100
Г	200	258
Д	50	265
Е	-	-
Общо	400	673

Гл. ас. д-р Валерия Динева отговаря и на изискванията, посочени в *Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в УНСС* – има 806 точки при минимален праг от 320 точки.

3.2. Изпълнение на качествените изисквания

Представените дейности от кандидата в конкурса съответстват на качествените изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“ в УНСС. Д-р Динева има членство и участия в ръководни органи на професионални организации, като Международната асоциация за одит и контрол на информационните системи, Института на вътрешните одитори в България и Българската асоциация на КСО специалистите. Била е лектор и рецензент към други организации. Участвала е в изготвянето на анализи за бизнес предприятия.

Съветът по хабилитация при УНСС е дал положително становище на гл. ас. д-р Валерия Динева, съгласно препис - извлечение от Протокол № 5 от 7 ноември 2022 г.

4. Оценка на учебно-преподавателската дейност

Гл. ас. д-р Валерия Динева има над 8 години преподавателски опит в УНСС. Тя е преподавала следните учебни дисциплини: Теория на финансовия контрол, Финансов контрол, Национална контролна система, Вътрешен контрол и вътрешен одит, Стандарти за вътрешен одит, Международни одиторски стандарти и Корпоративна социална отговорност.

Изпълнената аудиторна заетост от гл. ас. д-р Динева за периода от 2015/2016 до 2022/2023 е 1 330 часа лекции и 1 020 часа упражнения. Тя е разработила лекционни курсове по Вътрешен контрол и вътрешен одит и Стандарти за вътрешен одит.

Преподавателският опит на кандидата съответства на професионалното направление на конкурса и на изискванията за длъжността „доцент“ в УНСС.

5. Обща характеристика на представените научни трудове/публикации

За участие в конкурса гл. ас. д-р Валерия Динева е представила 20 публикации. Те включват хабилитационен труд – монография; участия в три колективни монографии; книга на базата на защитен дисертационен труд; един учебник; една студия, публикувана в научно издание, реферирано и индексирано в световноизвестни бази данни с научна информация; статии и студии индексирани в други международни бази данни с научна информация – 4 бр.; доклади, индексирани в други международни бази данни с научна информация – 3 бр.; статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – 6 бр. Една от публикациите е в съавторство.

В тематично съдържание представените публикации се отнасят към вътрешния контрол и вътрешния одит.

По-специално внимание заслужава монографията, представена като **хабилитационен труд** – Съвременни аспекти на вътрешния одит, София: Издателски комплекс – УНСС, 2022, ISBN 978-619-232-662-3.

Монографията е с обем от 130 страници. Посветена е на съвременните предизвикателства пред вътрешния одит, като киберсигурността, анализа на големи данни, устойчивото развитие, изкуствения интелект и други. Изследването е изключително актуално и значимо, защото иновациите и новите технологии променят начина на живот. Печелят тези бизнеси и професии, които се приспособяват към условията на пазара. Очаква се в близко бъдеще да изчезнат много класически професии и да се появят нови. Тези тенденции имат значително влияние и върху одиторската професия, вкл. върху вътрешния одит.

В структурно отношение монографията се състои от въведение, четири глави, заключение и използвана литература.

В *първа глава* са изследвани съвременните фактори на вътрешния одит. Установено е, че вътрешният одит ще се фокусира все повече върху рисковете и въпросите на бъдещето, отколкото на тези от миналото. Изследването на обектите на

вътрешния одит в съвременна среда позволява да се обобщят актуалните проблеми на вътрешния одит и перспективите за развитие.

Във **втора глава** е изследвана фирмената култура, киберсигурността и киберкултурата, изкуствения интелект, корпоративната социална отговорност, големите данни и човешките ресурси. Киберсигурността се определя като най-горещата област за вътрешния одит. За нейното управление се представят практически модели, които я третират като приоритет за предприятието. Във връзка с нея се представя киберкултурата. Поддържа се тезата, че ниската киберкултура поражда рискове за фирмата, които освен типични киберрискове, могат да бъдат и финансови, оперативни и репутационни. Големите данни се разглеждат като възможност за подобряване на анализа като форма и метод на контрол.

Трета глава е посветена на одитния процес. Разглеждат се две основни групи процеси: свързани с управлението на вътрешния одит (управленски процеси); и свързани с изпълнението на конкретните одитни ангажименти. Набляга се на тези процеси, които се влияят най-силно от съвременната среда и е възможно в тях да настъпят качествено нови изменения – планирането и докладването. Разглеждат се планирането на ангажимента, изпълнение, представяне на резултатите и мониторинг на напредъка. В тази глава се анализира и влиянието на съвременната среда върху одитната документация и професионалната компетентност. Твърди се е, че работата с големите данни и изкуственият интелект предоставят много възможности и поставят предизвикателства, като анализ, търсене, споделяне, съхраняване, трансфер, визуализация и поверителност. Доказва се, че новите фактори ще променят одитния процес.

В **четвърта глава** са предложени модели, които могат да подпомогнат работата на вътрешния одитор в съвременната среда – за киберсигурността, изкуствения интелект, за целите на планирането на вътрешния одит и корпоративната социална отговорност. Те са ценни за практическото прилагане на одитните процедури. Освен това могат да се надграждат според условията на средата.

В **заключението** са обобщени основните изводи, получени в резултат на изследването. Някои от тях са следните:

- характерните особености на съвременната среда на вътрешния одит са

динамичност, несигурност и уязвимост;

- най-значителен фактор на съвременната среда на вътрешния одит, който има отношение към всички други, са човешките ресурси, в резултат на което се налага одитиране на повече функции от човешките ресурси и усъвършенстване на компетентностите на вътрешните одитори;
- поради динамичната бизнес среда вътрешният одит ще премине към по-гъвкави методи на планиране, което ще е възможно благодарение на новите технологии;
- в съвременните условия все по-голямо значение ще имат дистанционният, прогностичен, диагностичен и мониторингов одит;
- в резултат на използването на новите технологии, вкл. изкуствения интелект и големите данни, ще се промени цялата философия на вътрешния одит с мислене напред.

Посочените изводи са полезни за подготвяне на вътрешните одитори за промените в средата. Чрез тях се доказва, че одиторите трябва да повишат своята компетентност, за да могат да отговарят на новите икономически условия.

Може да се обобщи, че хабилитационният труд представлява актуално и задълбочено изследване в областта на вътрешния одит.

6. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В представените публикации на гл. ас. д-р Валерия Динева могат да се систематизират следните **по-значими научни приноси**:

- дефиниране на съвременната среда на вътрешния одит и определяне на значимите фактори;
- изследване на влиянието на съвременната среда върху класическите обекти на вътрешния одит – управлението, вътрешния контрол и риска;
- определяне на актуалните и перспективни фокуси на вътрешния одит – фирмена култура, киберсигурност и киберкултура, изкуствен интелект, корпоративна социална отговорност, големи данни, човешки ресурси и управлението на таланти;
- изследване влиянието на съвременната среда върху одитната дейност – одитни процеси, одитно досие и професионалната компетентност;

- определяне на визията на съвременния вътрешен одит, свързана с ориентиране към настоящето (вместо към миналото) и с поглед отправен към бъдещето;
- анализ на значението на перманентния одит, мониторинговия одит, дистанционния одит, диагностичния одит, прогностичния одит, стратегическия одит в съвременната среда;
- обосноваване на необходимостта от прилагане на интегрирани и холистични подходи при формиране на цялостни одитни оценки;
- изследване влиянието на съвременната среда върху визията и трансформацията на вътрешния контрол, включително излизането му отвъд финансовата и оперативната му същност.
- концепцията за качествата на системата, разработена от проф. Михаил Динев, е доразвита чрез нейното адаптиране за целите на устойчивото развитие на корпоративно ниво и изграждането на система за противодействие на измамите.

Основните **научно-приложни и учебно-методически приноси** в разработките на д-р Валерия Динева са следните:

- разработени са модели за вътрешен одит в областта на киберсигурността, изкуствения интелект и корпоративната социална отговорност;
- разработена е методика, която обхваща проучване, изследване и определяне на фактори и обстоятелства, свързани с корпоративната социална отговорност и тяхното влияние върху обектите на вътрешния контрол и вътрешния одит;
- разработен е университетски интерактивен учебник – Стандарти за вътрешен одит, с динамично и дигитално представяне на материала чрез разработени от автора анимации (обучителни видеа, представящи схеми, таблици, методики, ключови постановки, ситуационни игри и други).
- моделът COSO е интерпретиран и адаптиран за целите на изграждането на система за противодействие на измамите;
- разработена е методика за използване на големите данни във финансово-контролните функции, базирана на потребности, която може да подпомогне фирмите при управлението на големите данни.

7. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки по представените научни публикации в конкурса. Препоръчвам на гл. ас. д-р Валерия Динева да продължи своята работа по изследването на съвременните аспекти на вътрешния одит, чрез задълбочаване на изследванията за изкуствения интелект и анализа на големи данни.

8. Заключение

Изследването на научните публикации и учебната дейност на гл. ас. д-р Валерия Динева показва, че кандидатът по конкурса има значителен обем качествени научни трудове, както и съществен опит в преподавателската дейност. Постигнатите резултати изцяло съответстват на нормативните изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“. Това ми дава основание да дам своята положителна оценка и да предложа на членовете на научното жури да гласуват за избирането на гл. ас. д-р Валерия Динева на академичната длъжност „доцент” по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (вътрешен контрол и вътрешен одит)“ в УНСС.

06.03.2023 г. / гр. София

Подпис:

/проф. д-р Али Вейсел/

REVIEW

By: Prof. Ali Veysel, PhD; Department of Accounting and Audit, Higher School of Insurance and Finance – Sofia, professional field 3.8. Economics (Accounting, Auditing and Analysis).

Regarding: Competition for assoc. professor in professional field 3.8. Economics, scientific specialist "Accounting, control and analysis of economic activity (internal control and internal audit)" at the University of National and World Economy (UNWE).

1. Information for competition

The competition was announced in the State Gazette, No 98 of 09.12.2022 for the needs of the Department "Financial Control" at the Faculty of Finance and Accounting at UNWE, according to the decision of the Academic Council No 9/30.11.2022. I participate in the composition of the scientific jury according to Order No 262/08.02 .2023 of the Deputy Rector for Research and International Cooperation of the UNWE.

2. Information about the candidates in the competition

For participation in the announced competition, documents were submitted by one candidate – Chief Assistant Professor Valeriya Dineva, PhD from UNWE.

Dineva has a master's degree in economics from Karl Marx Institute of Economy (UNWE) since 1984. She defended her dissertation on "Methodological problems of internal audit in insurance" at UNWE in 2013. Since 2014, she has been teaching at UNWE. He holds the International Certificate in Risk Management and Control of Information Systems (CRISC) and the "Public Sector Internal Auditor" certificate under the Public Sector Internal Audit Act.

She has extensive practical experience in the field of control and auditing. She worked as: research assistant at the Institute of Urban Transport (1984 - 1988) and at the Institute of Marketing (1988 - 1993); auditor at Biohim Bank (1993 - 1994) and International Asset Bank (1994 - 1995); bank branch director at International Asset Bank; head of a specialized department for internal control (internal audit) at International Asset Bank; chief internal auditor at the Ministry of Finance (2006 - 2008); expert and internal auditor at Alfa Bank

(2008 - 2010); head of internal audit at "Olympic" Insurance Company - Bulgaria branch (2012 - 2013); business consultant at MM International Management Consulting (since 2013).

3. Fulfillment of the requirements for holding the academic position

3.1. Fulfillment of quantitative requirements

From the presented Card for the fulfillment of the quantitative requirements for occupying the academic position of "associate professor" at UNWE by the candidate Assistant Professor Valeriya Dineva, PhD, it can be reasonably concluded that she fulfills the requirements of the Bulgarian laws: she has an acquired educational and scientific degree "doctor"; she has held an academic position of "Assistant Professor" or "Chief Assistant Professor" for no less than two years; she has published a monographic work that does not repeat the presented works for obtaining the educational and scientific degree "doctor"; she has fulfilled the minimum national requirements; no plagiarism or unreliability of the scientific data presented in the scientific works has been proven according to the law.

With a minimum threshold of 400 points Dineva has 673 points. They are distributed as follows:

A group of metrics	National minimum requirements for "Assoc. Professor"	Points of Dineva
A	50	50
Б	-	-
B	100	100
Г	200	258
Д	50	265
E	-	-
Total	400	673

Valeriya Dineva also meets the requirements of UNWE – she has 806 points with a minimum threshold of 320 points.

3.2. Fulfillment of quality requirements

The activities presented by the candidate in the competition correspond to the quality requirements for holding the academic position "Associate Professor" at UNWE. Assistant Professor Dineva has membership and participation in governing bodies of professional

organizations, such as the International Association for Audit and Control of Information Systems, the Institute of Internal Auditors in Bulgaria and the Bulgarian Association of CSR Specialists. She has been a lecturer and reviewer for other organizations. She participated in the preparation of analyzes for business enterprises.

The Council for Habilitation at the UNWE has given a positive opinion to Valeriya Dineva, according to a transcript - extract from Protocol No. 5 of 07.11.2022.

4. Evaluation of teaching activities

Assistant Professor Valeriya Dineva, PhD, has over 8 years of teaching experience at UNWE. She has taught the following courses: Theory of Financial Control, Financial Control, National Control System, Internal Control and Internal Audit, Standards for Internal Audit, International Auditing Standards and Corporate Social Responsibility.

The work of Dineva for the period from 2015/2016 to 2022/2023 is 1,330 hours of lectures and 1,020 hours of exercises. She has developed lecture courses on Internal Control and Internal Auditing and Standards for Internal Auditing.

The candidate's teaching experience corresponds to the professional direction of the competition and the requirements for the position of "associate professor" at UNWE.

5. General characteristics of the presented scientific works/publications

For participation in the competition Assistant Professor Valeriya Dineva, PhD, has presented 20 publications. They include habilitation work - monograph; participation in three collective monographs; a book based on a defended dissertation; one textbook; one study published in a scientific publication, referenced and indexed in world-renowned databases of scientific information; articles and studies indexed in other international databases with scientific information – 4; reports indexed in other international databases with scientific information – 3; articles and reports published in non-refereed peer-reviewed journals or published in edited collective volumes – 6. One of the publications is co-authored.

In thematic content, the publications presented relate to internal control and internal auditing.

The monograph, presented as a habilitation thesis - Contemporary aspects of internal audit, Sofia: Publishing complex - UNWE, 2022, ISBN 978-619-232-662-3, deserves special attention.

The monograph has a volume of 130 pages. It is dedicated to contemporary challenges facing internal audit, such as cyber security, big data analysis, sustainable development, artificial intelligence, and others. The research is extremely relevant and significant because innovations and new technologies change the way of life. Those businesses and professions that adapt to market conditions win. It is expected that many classic professions will disappear, and new ones will appear in the future. These trends have a significant impact on the auditing profession, incl. on internal audit.

Structurally, the monograph consists of an introduction, four chapters, a conclusion, and references.

The first chapter examines the modern factors of internal auditing. It found that internal audit will increasingly focus on the risks and issues of the future rather than those of the past. The study of the objects of the internal audit in a modern environment allows to summarize the current problems of the internal audit and the prospects for development.

The second chapter explores company culture, cyber security and cyber culture, artificial intelligence, corporate social responsibility, big data and human resources. Cybersecurity has been identified as the hottest area for internal auditing. Practical models are presented for its management, which treat it as a priority for the enterprise. Cyberculture is presented in connection with it. The thesis is supported that a low cyber culture creates risks for the company, which, in addition to typical cyber risks, can also be financial, operational, and reputational. Big data is seen as an opportunity to improve analytics as a form and method of control.

The third chapter is dedicated to the audit process. Two main groups of processes are considered: related to internal audit management (management processes); and related to the implementation of specific audit engagements. Emphasis is placed on those processes that are most strongly influenced by the modern environment and it is possible that qualitatively new changes will occur in them – planning and reporting. Engagement planning, implementation, presentation of results and monitoring of progress are addressed. This chapter also analyzes the influence of the modern environment on audit documentation and professional competence. Big data and artificial intelligence provide many opportunities and pose challenges such as analysis, search, sharing, storage, transfer, visualization, and privacy.

It is proven that the new factors will change the audit process.

In the fourth chapter, models are proposed that can support the work of the internal auditor in the modern environment – for cyber security, artificial intelligence, for the purposes of internal audit planning and corporate social responsibility. They are valuable for the practical application of audit procedures. In addition, they can be upgraded according to the environmental conditions.

The main conclusions of the research are summarized. Some of them are as follows:

- the characteristic features of the modern internal audit environment are dynamism, uncertainty and vulnerability;
- the most significant factor of the modern internal audit environment, which is relevant to all others, is human resources, as a result of which it is necessary to audit more functions of human resources and improve the competences of internal auditors;
- due to the dynamic business environment, internal audit will move to more flexible planning methods, which will be possible thanks to new technologies;
- in modern conditions, remote, prognostic, diagnostic and monitoring audit will be increasingly important;
- as a result of the use of new technologies, incl. artificial intelligence and big data, the whole philosophy of forward-thinking internal audit will change.

The findings are useful in preparing internal auditors for changes in the environment. It is proven that auditors must increase their competence in order to be able to meet the new economic conditions.

It can be summarized that the habilitation work represents an up-to-date and in-depth study in the field of internal auditing.

6. Assessment of scientific and scientific-applied contributions

In the presented publications of Valeriia Dineva, the following more significant scientific contributions can be systematized:

- defining the modern environment of internal audit and determining the significant factors;
- study of the influence of the modern environment on the classic objects of internal audit – management, internal control and risk;

- determining the current and prospective focuses of the internal audit – company culture, cyber security and cyber culture, artificial intelligence, corporate social responsibility, big data, human resources and talent management;
- study the influence of the modern environment on audit activity – audit processes, audit file and professional competence;
- determining the vision of the modern internal audit, related to orientation to the present (instead of the past) and with a view to the future;
- analysis of the importance of permanent audit, monitoring audit, remote audit, diagnostic audit, prognostic audit, strategic audit in the modern environment;
- substantiating the need to apply integrated and holistic approaches when forming comprehensive audit assessments;
- study the influence of the modern environment on the vision and transformation of internal control, including its going beyond its financial and operational nature.
- the concept of the qualities of the system, developed by Prof. Mihail Dinev, has been further developed through its adaptation for the purposes of sustainable development at the corporate level and the construction of a fraud prevention system.

The main scientific-applied and methodological contributions in the developments of Valeriya Dineva are the following:

- internal audit models have been developed in the field of cyber security, artificial intelligence and corporate social responsibility;
- a methodology has been developed that covers research and determination of factors and circumstances related to corporate social responsibility and their influence on the objects of internal control and internal audit;
- a university interactive textbook was developed – Standards for internal auditing, with a dynamic and digital presentation of the material through animations developed by the author (educational videos presenting schemes, tables, methodologies, key statements, situational games and others).
- the COSO model has been interpreted and adapted for the purpose of building a fraud prevention system;
- a needs-based methodology for using big data in financial control functions has been developed, which can help companies manage big data.

7. Critical notes and recommendations

I have no critical comments on the presented scientific publications in the competition. I recommend to Assistant Professor Valeriya Dineva, PhD, to continue her work on the study of modern aspects of internal audit, by deepening the research on artificial intelligence and big data analysis.

8. Conclusion

The study of the scientific publications and the educational activity of Valeriya Dineva, shows that the candidate for the competition has a significant volume of quality scientific works, as well as significant experience in teaching activities. The achieved results fully correspond to the normative requirements for occupying the academic position "Assoc. Professor". This gives me the reason to give my positive assessment and to suggest to the members of the scientific jury to vote for the election of Assistant Professor Valeriya Dineva, PhD, in the academic position of "associate professor" in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.8. Economics, scientific specialty "Accounting, control and analysis of economic activity (internal control and internal audit)" at UNWE.

March 6, 2023 / Sofia

Signature: